



ශ්‍රී ලාංකේය සංස්කෘතික සංවර්ධනය කෙරෙහි සිංහල ව්‍යාධ්‍යාන ග්‍රන්ථයන්හි දායකත්වය
Contribution of Sinhala Exegetical Literature on the Development of Sri Lankan Culture

ආචාර්ය පූජ්‍ය නාවලපිටියේ අනුරාධා සුධම්මිකා හික්ෂුණිය

ජ්‍යෙෂ්ඨ කලීකාචාර්ය

සිංහල හා ජනසන්නිවේදන අධ්‍යයනාංශය

ශ්‍රී ජයවර්ධනපුර විශ්වවිද්‍යාලය

anurammika@sjp.ac.lk

Abstract

This research is to find out the contribution of exegetical literature towards the Sri Lankan Cultural Development. This research is carried out by focusing on four exegetical books namely, *Dhampiya Atuwa Getapadaya* written during the Anuradhapura period, *Dharma Pradeepika* written during the Polonnaruwa period, *Vishuddi Marga Mahasannaya* and *Poojavalaya* written during the Dambadeniya period. The main objective of the research is to investigate the contribution made by exegetical literature towards the development of Sri Lankan culture. The writing of exegetical literature took place during the Post Mahinda Era. Even though this exegetical literature consists of many philosophical concepts, our focus was to study their contribution to Buddhist culture. The arrival of Arahant Mahinda is the primary factor that established and spread Buddhism in Sri Lanka. These exegetical literatures were looked at in four categories as native vs foreign and eastern vs western. It was found that exegetical literature was composed to explain the problems of protected discourses of religious leaders. Hence, literary works such as translations, commentaries, exegesis, compendiums, and narrations were primarily composed to explain the complex and complicated religious concepts to the general readership. The methodology used includes collection of data using primary, secondary and retinue sources, categorization of data, analysis of data and inferring conclusions. To fully develop the Sri Lankan Buddhist Era, the arrival of Arahant Mahinda and state intervention contributed mostly. It is concluded that according to the theory of dependent origination, Buddhist teachings, philosophy and cultural concepts that are embedded in Sri Lankan life contributed to the cultural development.

Key words: Compendium, Culture, Dependent Origination, Exegesis, Etymology

1. හැඳින්වීම

උක්ත මාතෘකාව විමසීම සඳහා ප්‍රාථමික මූලාශ්‍රය වශයෙන් එකිනෙකට වෙනස් ව්‍යාධ්‍යාන කෘති හතරක් මෙම පර්යේෂණයට යොදා ගන්නා ලදී. එම කෘතීන්හි බෞද්ධ දාර්ශනික කරුණු වැඩි වශයෙන් අන්තර්ගත වේ. මෙහිදී විශේෂ අවධානය යොමු කරන ලද්දේ ශ්‍රී ලාංකේය සංස්කෘතිය සංවර්ධනය කෙරෙහි එම කෘතිවලින් සිදු වූ දායකත්වය විමසීමටයි. දාර්ශනික සංකල්ප භාවිතය නිසාම සංස්කෘතියේ විපර්යාස සිදුවී තිබේ. එබැවින් අනුමාතෘකා දෙකක් යටතේ කරුණු සාකච්ඡා කෙරේ.

1.1. තෝරා ගත් ව්‍යාධ්‍යාන කෘති හඳුන්වා දීම.

1.2. එම ග්‍රන්ථයන්හි ඇතුළත් සංස්කෘතියෙහි සංවර්ධන ලක්ෂණ

1.1. තෝරා ගත් ව්‍යාධ්‍යාන කෘති හඳුන්වා දීම

මේ යටතේ අදාළ ව්‍යාධ්‍යාන කෘතියේ ග්‍රන්ථ නාමය, පූර්ව මූලාශ්‍රය, කතුවරයා, කාලය, ප්‍රමාණය සහ ප්‍රයෝජන යන කරුණු සංක්ෂේපයෙන් හඳුන්වනු ලැබේ.

1.1.1. ධම්පියා අටුවා ගැටපදය

'දෙබ්බෙවැජා අබ්‍යාසලමෙවන් කසුබ් මහරජු විසින් කරන ලද ධම්පියා අටුවා ගැටපද සන්නය නිමි' (විමලකීර්ති හිමි, 1967, අවසන් පිටුව) යන්නෙන් ග්‍රන්ථයේ කතුවරයා (බුද්ධදත්ත හිමි, 1959: 52 පරි, 38-42 ගාථා) සහ ග්‍රන්ථ නාමයන් ගැටපද නම් සාහිත්‍යාංගයන් ගැන සඳහන් වේ. එමෙන්ම 'දළනා පැවිජියෙම්. දහම්පියට අටුවා සන්නය හවුරුදුයෙන් ලිමි' යන වාක්‍යයෙන් අර්ථ දෙකක් මතු වේ. කසුබ් මහරජු දාධානාග නම් හිමි නමක ලවා මෙම ධර්ම ග්‍රන්ථය ලියවූයෙහිද? යන්නයි. ධර්මයෙහි ගැඹුරු අරුත් පැහැදිලි කිරීමට පැවිද්දන්ගේ ධර්මඥානය බෙහෙවින් පෘථුලය. එහෙත් මෙහි රජුගේ නාමය සඳහන් කර ඇති නිසා රචකයා කසුබ් මහරජුම බව පිළිගැනේ. ඒ අනුව ධම්පියා අටුවා ගැටපදයේ අන්තර්ගතයෙන් එය ගැටපදවලට සැපයූ සන්නයක් හෙවත් ගැටලුපදවලට වචනාර්ථ පරිවර්තන, පැහැදිලි කිරීම් සිදු කළ ග්‍රන්ථයක් ලෙස හඳුනා ගත හැකියි. ත්‍රිපිටකයට අයත් සූත්‍ර පිටකයේ බුද්දක නිකායෙහි (බුද්ධ ජයන්ති ත්‍රිපිටක ග්‍රන්ථ මාලා) ධම්මපදපාළියට ලියන ලද අර්ථකථන ග්‍රන්ථය (ඤාණීස්සර මෙර, සංස්., 1931) යි. ධම්මපදට්ඨකථාවේ දුරවබෝධ පද හෙවත් ගැටලුපද, වාක්‍ය බණ්ඩ සඳහා අර්ථ සැපයීම යන අරුතින් කතුවරයා ග්‍රන්ථයට ලබා දී ඇති නාමය ග්‍රන්ථාවසානයේ සඳහන් වේ. ප්‍රමාණය වශයෙන් ධම්මපදට්ඨකථාවෙහි කථා තුන්සිය දෙකක ඇති ගැටලු පදවලට අරුත් සැපයීම සිදු කර ඇත (ධ.අ.ගැ. විමලකීර්ති හිමි, 1967: 2 පිටුව). ධම්පියා අටුවා ගැටපදයේ පූර්ව මූලාශ්‍රය ක්‍රි.ව. 5 වන සියවසේ දී බුද්ධඝෝෂ අටුවාචාරීන්වහන්සේ විසින් ලියන ලද පාලි ධම්මපදට්ඨකථාවයි. එහි ගැටලු පදවලට අර්ථ පැහැදිලි කරමින් ක්‍රි. ව. 09 වන සියවසේ අගභාගයේදී හෝ 10 වන සියවසේ මුල භාගයේදී (Epigraphia zeylanica vol. I, 43 Abhayagiri Inscription) ධම්පියා අටුවා ගැටපදය නම් ව්‍යාධ්‍යාන ග්‍රන්ථය රචනා කර තිබේ (විමලකීර්ති හිමි, 1967: 295 පිටුව). කර්තෘ දෙබ්බෙවැජා අබ්‍යාසලමෙවන් කසුප් මහරජතුමා මෙම ග්‍රන්ථය රචනා කර ඇත්තේ පාලි උගතුන් සඳහාය. පාලි බස උගත් එහෙත් පාලි භාෂාවෙන් ලියැවුණු දහම් කොටස් වටහා ගැනීමට දුෂ්කරවූවන් සඳහා දුරවබෝධ ධර්ම පාඨ, වචන, වාක්‍ය බණ්ඩ විග්‍රහ කරමින් මෙම ග්‍රන්ථය රචනා කොට ඇත.

සවිසි වගකීන් හා ගාථා 423කින් යුත් ධම්මපදයෙහි මෙන්ම මගධ බසින් පැවති බුද්ධ කාලීන අටුවා පාලියට පරිවර්තනය කරන ලද කෘති අතර ධම්මපදට්ඨකථාවෙහිත් එහි ගැටලුපදවලට ලියූ ධම්පියා අටුවා ගැටපදයෙහිත් අන්තර්ගත කර ඇත්තේ බුද්ධදේශික සිත සකස් කරන වැඩපිළිවෙළයි.

ධම්මපදයෙහි නිදාන කථාවන්හි විශේෂයෙන් විස්තර වන්නේ ඉන්ද්‍රිය ඉතිහාසයයි. ඉන්ද්‍රිය සමාජයේ බොහෝ කරුණු ධම්පියා අටුවා ගැටපදයෙහි අන්තර්ගත වේ. එසේ වුවත් ක්‍රි.පූ. 6 වන සියවසේදී සිදුවූ විජයාගමනයත් ක්‍රි.පූ. 3 වන සියවසේදී සිදුවූ මහින්දාගමනයත් ඒ හා බැඳී වැඩි ආ සිංහල බෞද්ධ සංස්කෘතියත් මතු කර ගන්නට එතෙක් මෙතෙක් රචනා වූ හෙළටුවාත් එයින් පරිවර්තිත පාළි අටුවාත් ව්‍යාඛ්‍යාන හෙවත් සිංහල අර්ථකථන කෘති සමූච්චයක් විද්‍යාර්ථීන්ට මූලාශ්‍රය සපයයි.

මහින්දාගමනයෙන් සියවස් 13ක් පමණ ගත වුවත් ධම්පියා අටුවා ගැටපදය රචනා වූ යුගය වන විටත් ලංකාවේ එම වාරිත්‍ර පවතින්නට ඇති නිසා කතුවරුන් ඒවා එලෙසම ලියා තැබූ බව සිතිය හැකිය. එහෙයින් ඉන්ද්‍රියාවෙන් රැගෙන ආ බුදුදහම තුන් කාලයටම අයත් හෙවත් අකාලික දහමක් වන බැවින් මුළුමනින්ම ශ්‍රී ලංකාවත් එහි වෙසෙන ජනතාවත් වෙනස් කිරීමෙහි මෙම කෘතිය අතිශයින් බලපෑ බව දැනට ශේෂ වී ඇති ග්‍රන්ථ කිහිපයෙන් වුව හඳුනා ගත හැකි වේ.

1.1.2. ධර්මප්‍රදීපිකාව

'ගුරුඵගෝමීන් විසින් කරන ලද ධර්මප්‍රදීපිකා නම් මහාබෝධිවංස පරිකථා නිමි' (විමලවංශ හිමි, 1959: 346 පිටුව) යන්නෙන් ග්‍රන්ථයේ කතුවරයා සහ ග්‍රන්ථ නාමයත් ග්‍රන්ථයේ පදනම් මූලාශ්‍රයත් සාහිත්‍යාංගයත් සඳහන් වේ. ග්‍රන්ථ ධර්මයට දල්වන ලද පහන යන අරුත ඇති ධර්මප්‍රදීපිකාව (විමලවංශ හිමි, 1959: 346 පිටුව) ක්‍රි.ව. 12 වැනි සියවසේ පොළොන්නරු යුගයේදී රචනා කරන ලද ප්‍රශස්තතම පරිකථා ග්‍රන්ථය ලෙස සැලකේ. ක්‍රි. ව. 8 වැනි සියවසේදී පමණ උපතිස්ස නම් හිමි නමක විසින් ලියන ලද පාලි මහා බෝධිවංශය ධර්මප්‍රදීපිකාවේ පදනම් මූලාශ්‍රය වෙයි. පාලි මහා බෝධිවංශයට පෙර පැවති සිංහල බෝධිවංශයක් ඇසුරින් තම පාලි ග්‍රන්ථය සකස් කරන ලද බව ග්‍රන්ථාරම්භයේම කතුවරයා සඳහන් කරයි (S Arthur Strong, ed. 1891, PTS-p.01) පාලි මහා බෝධිවංශයේ පරිකථානුකූල පද 205ක් තෝරා ගෙන ධර්මප්‍රදීපිකාව රචනා කර තිබේ (විමලවංශ හිමි, 1959: 01 පිටුව). ග්‍රන්ථය කවුරුන් සඳහා රචිතද යනු 'ශ්‍රද්ධාබුද්ධි සම්පන්නයන් සඳහා කතිපය ගුණයක් දක්වනු ලැබේ' (විමලවංශ හිමි, 1959: 3 පිටුව) යනුවෙන් සඳහන් කර ඇත. ධර්මප්‍රදීපිකාවේ පූර්ව මූලාශ්‍රය පාලි මහාබෝධිවංශය වුවත් එහි අන්තර්ගත ධර්ම කරුණු පෙළ ගැස්වීමේදී භාවිත කරන ලද මූලාශ්‍රය රාශියකි. එයින් කිහිපයක් ලෙස, පාලි ත්‍රිපිටකයට අයත් මහාවග්ග පාලිය, (විමලවංශ හිමි, 1959: 227-229 පිටුව) සූත්‍ර පිටකයට අයත් පාසාදික, සල්ලේඛ, මහාගෝවින්ද, මහාසීහනාද ආදී සූත්‍ර, පුණ්ණක, තිත්තිර, මහාධර්මපාල ආදී ජාතක කථා, විශුද්ධි මාර්ගය, සංස්කෘත පෝරාණ ග්‍රන්ථ සහ ජාතකමාලාව (විමලවංශ හිමි, 1959: 173 පිටුව) හිතෝපදේශය, බෝධිවර්යාවතාරය, ශිෂ්‍යලේඛය, පාණිනිය, රත්නාවලී නාට්‍යය, සුභාෂිත රත්නභාණ්ඩාගාරය (කුලසූරිය, 128 පිටුව) යනාදිය සඳහන් කළ හැකිය. ග්‍රන්ථයේ ප්‍රයෝජන නම් ධර්මය කියවන අසන පුද්ගලයා නිවැරදි වෙමින් කෙලෙස් පාලනය කිරීමත් ආධ්‍යාත්මික සංවර්ධනයත්ය. ශ්‍රද්ධාවෙන් ආරම්භ වී ප්‍රඥාවෙන් කෙළවර වන ධර්ම මාර්ගය ගැන වංකී සූත්‍රයේ සඳහන් ක්‍රමවේදය ගුරුඵගෝමී පඬිවරයා භාවිත කර ඇත (විමලවංශ හිමි, 1959: 1 පිටුව) ධර්මප්‍රදීපිකාව ගැන විවිධ මත පළ කළ පර්යේෂකයන් අතර කොටහේනේ පඤ්ඤාකිත්ති හිමි (1951, 50 පිටුව), කේ.ඩී.පී. වික්‍රමසිංහ (1964, 100 පිටුව), ආනන්ද කුලසූරිය (1961, 131 පිටුව), පියසීලි විජේමාන්න (1987, 63-68 පිටුව) සී. ඊ. ගොඩකුඹුර (1999, 53 පිටුව), යන විසතුන් මෙහිදී සඳහන් කළ හැකිය.

1.1.3. විශුද්ධිමාර්ග මහා සන්නය

විශුද්ධිමාර්ග මහා සන්නයේ කතුවරයා කලිකාල සාහිත්‍ය සර්වඥ පණ්ඩිත උපාධි නාමධාරී ii වන පරාක්‍රමබාහු මහරජතුමාය (පාළි මහාවංසො, 80 පරි; 13 ගාථාව). එතුමා විසින් ලියන ලද සම්පූර්ණ අර්ථ පරිවර්තනය 'විශුද්ධිමාර්ග මහා සන්නය' නමින් හඳුන්වා ඇත. එහි පදනම් මූලාශ්‍රය අට්ඨකථාවාර්ය හදන්තාවාර්ය බුද්ධසෝම හිමියන් විසින් ක්‍රි.ව. 5 වන සියවසේදී රචනා කරන ලද පාළි විසුද්ධිමග්ගයයි. විසුද්ධිමග්ගයේ මූලාශ්‍රය ලෙස ත්‍රිපිටකයට අයත් සූත්‍ර පිටකයේ ග්‍රන්ථ පෙළක්, අභිධර්ම කෝෂය, ආර්ය සත්‍යාවතාරය, සෞන්දරානන්දය, මනුස්මෘතිය, ඤේයසපත්ති ටීකා ආදී ග්‍රන්ථ ඇසුරු කර ඇත (ආනන්ද, 1962: 45 පිටුව). එයට පරිවාර සන්න ගණනාවක් කොටස් වශයෙන් ලියා තිබුණත් සම්පූර්ණ සන්නයක් ලියා ඇත්තේ ක්‍රි.ව. 13 වැනි සියවසේදීය. සන්න යනු වචනාර්ථ පරිවර්තනයයි. විශුද්ධිමග්ගය මෙන්ම විශුද්ධිමාර්ග මහා සන්නයද සීල සමාධි ප්‍රඥා යන ක්‍රියාකාරී ක්‍රියා බෙදීමට අදාළව රචනා කර ඇත. පරිච්ඡේද 24කි. සමස්ත පරිච්ඡේදයන්ටම සන්න (පරිවර්තන) ලියා තිබෙන්නේ පාළි භාෂාව ගැන වැටහීම අඩු විදර්ශනාධුරය වඩන හික්ෂුන්ගේ චිත්ත පාරිශුද්ධිය අරමුණු කොට ගෙන බව කතුවරයා විසින්ම ආරම්භයේදීම සඳහන් කර ඇත (සද්ධාතිස්ස හිමි, 1950: 01-02 පිටුව).

1.1.4. පූජාවලිය

'අප රජහට බෝධිසත්ව පාරමිතායෙන් යෙදුණා වූ බණක් වදාළ මැනවැයි දේවප්‍රතිරාජ ඇමතියා විසින් කරන ලද ආරාධනාව පිළිගෙන,' (මයුරපාද පරිච්ඡේදපති, 2005: පිටුව) දඹදෙනි රාජ්‍ය යුගයේදී මයුරපාද පරිච්ඡේදපති බුද්ධපුත්‍ර නම් හිමි නමක විසින් පරිච්ඡේද 34කින් ලියා සම්පූර්ණ කොට රජු වෙතට බාර දෙන ලද ග්‍රන්ථයකි පූජාවලිය. බුදුන් ලබන පූජා ආර්ථික ප්‍රතිපත්ති වශයෙන් දෙයාකාර බවත් අරභං යන අකුරු තුනෙන් කීවා වූ පස් මහා අර්ථයෙන් එක් අරුතක් පමණක් ගෙන එනම් ආර්ථික පූජා පමණක්ම පෙළ ගස්වන බවත් සඳහන් කර තිබේ. අප ගෞතම බුදුන්ගේ ගුණේකදේශයක් රාශි කරමින් විවිධ සත්ත්ව විශේෂයන්ගෙන් ලද පූජා ගැන සඳහන් කර බෝධිසත්ව පාරමිතාවේ ගුණ දන්වා තමන්ද බුදු බව පතමින් ii වන පරාක්‍රමබාහු මහරජතුමාටද බුද්ධත්වය ප්‍රාර්ථනා කරවන අරමුණින් ලියන ලද්දකි (අමරමෝලි හිමි, 2005: 13 පිටුව). පූජාවලියේ මූලාශ්‍රය වශයෙන් භාවිත කර ඇත්තේ විශුද්ධිමාර්ග මහා සන්නය, (තේමා ගාථාව) (සද්ධාතිස්ස හිමි, 1950: 480 පිටුව), සමන්තපාසාදිකා i, ii, iii, iv කාණ්ඩ, (1945-1948) මහාවංසය (බුද්ධදත්ත හිමි, 1959), බුද්ධවංසය, වරියාපිටකය, අපදාන පාළිය මෙන්ම බුද්දකපාඨ අට්ඨකථා ආදියයි. කවුරුත් සඳහා ලියන ලද්දේදී කණ්ඩායම් 13ක් නම් කර ඇත. දඹදෙනි රාජධානිය වන විට බෝධිසත්ව සංකල්පය මැනවින් මුල් බැසගත් යුගයක අප ගෞතම බුදුන් වහන්සේගේ බෝධිසත්ව අවධිය මෙහි වැඩි අවධානයට යොමු කර ඇත. බුද්ධත්වය ලැබීමට විවරණ ලත් තැන් පටන් ජාතක කථාවලින් මතු වන බෝධිසත්ව පූර්ව ආත්ම භාව, අවසන් ආත්ම භාවයේ උපත ලද සිද්ධාර්ථ බෝධිසත්ව හිමි කාලය, අභිනිෂ්ක්‍රමණය කළ තැන් පටන් සිද්ධාර්ථ බෝධිසත්ව පැවිදි කාලය සහ අනාගත මෛත්‍රී බෝධිසත්ව යන සිවු වැදෑරුම් බෝධිසත්ව චරිත ගැනත් ගෞතම බුද්ධ චරිතය ගැනත් මෙහි කරුණු පෙළ ගස්වා තිබේ (අමරමෝලි හිමි, 2005: 13 පිටුව). මෙය ධර්ම දේශනා ඊතිය පදනම් කරගත් ධර්ම ව්‍යාධ්‍යානයකි.

පූජාවලියට පදනම් වූ මූලාශ්‍රය ලෙස ධම්මපදය, උදාන, ඉතිවුත්තක, සුත්ත නිපාතය, විමාන වස්තු, ජේතවත්ථු, ථේර ගාථා, ථේරි ගාථා, නිර්දේශ, පටිසම්බිදා, අපදාන, බුද්ධවංස, වරියාපිටක, බුද්දකපාඨට්ඨකථා, ජාතක පාළිය, සංයුත්ත නිකාය පමණක් නොව විසුද්ධිමග්ග, සමන්තපාසාදිකා, මහාවංස, ආදී මූලාශ්‍රය භාවිත කළ බව ග්‍රන්ථාන්තර්ගතයේම සඳහන් කර ඇත (පූජාවලිය, 2005).

මෙසේ විවිධ මූලාශ්‍රය ඇසුරින් සකස් කරන ලද සිංහල ව්‍යාධ්‍යාන ග්‍රන්ථ ඇතුරින් තෝරාගත් ගැටපද, පරිකථා, මහා සන්න, ධර්ම ව්‍යාධ්‍යාන යන ව්‍යාධ්‍යාන විධි හතරකින් යුත් ග්‍රන්ථ අධ්‍යයනයෙන් සිදු කරන ලද මෙම පර්යේෂණයෙන් ලාංකේය සංස්කෘතිය සංවර්ධන කෙරෙහි ව්‍යාධ්‍යාන කෘති බලපෑ ආකාරය සංක්ෂේපයෙන් ඉදිරිපත් කරනු ලැබේ.

ගුණාත්මක පර්යේෂණ ක්‍රමය මෙහිදී භාවිත කරන ලදී. එමෙන්ම ලේඛන විශ්ලේෂණ ක්‍රමය යටතේ ප්‍රාථමික හා ද්විතීයික මූලාශ්‍රය ඇසුරින් දත්ත ඒකරාශී කිරීම, දත්ත වර්ගීකරණය සහ දත්ත විශ්ලේෂණයෙන් හා ද්විතීයික මූලාශ්‍රය ඇසුරින් ඒ පිළිබඳ විවේචන ඇසුරින් නිගමනයකට එළඹීමේ ක්‍රමවේදය භාවිත කරන ලදී.

2. සාකච්ඡාව

සංස්කෘතිය (<http://www.merriam-webster.com>) රටින් රටට පළාතෙන් පළාතට ආගමික කණ්ඩායමකින් කණ්ඩායමකට භාෂාවෙන් භාෂාවට වෙනස් වන, ඒ ඒ පුද්ගල කණ්ඩායම් විසින් සකස් කරගත් දෙයකි. එය භාවිතයෙන් පරිණාමය වන්නකි. ලාංකේය සංස්කෘතිය විශේෂයෙන් සංවර්ධනීය තත්ත්වයකට පත් වූයේ අරහත් මහින්දාගමනය හා බැඳුණු ධාත්වාගමනය, බෝධි ආගමනය සහ අරහත් සංසමත්තාගමනය සම්බන්ධ සිද්ධි දාමයේ ප්‍රතිඵලයක් වශයෙනි (විමලවංශ හිමි, 1959: පිටුව). පූර්ව මහින්ද යුගය සහ පශ්චාද් මහින්ද යුගය ලෙස බෙදා දැක්විය හැකි ලාංකේය සංස්කෘතියෙහි පශ්චාද් මහින්ද යුගය කෙරෙහි මෙහිදී විශේෂ අවධානය යොමු විය. පූර්ව මහින්ද යුගයේ ලංකාවේ විවිධ ගෝත්‍රික ජනතාවක් ජීවත් වූ බවත් ඔවුන්ට ආවේණික සංස්කෘතියක් පැවති බවත් ජනප්‍රවාද ඇසුරින් මෙන්ම ලිඛිත ඉතිහාසයෙන් හඳුනා ගත හැකිය. එසේ වුවත් මහින්දාගමනය හා බැඳී සංවර්ධනය වූ ලාංකේය සංස්කෘතියේ විවිධ සංවර්ධන මෙම පර්යේෂණයේදී හඳුනාගත හැකි විය.

'මගධ බසින් වැටෙමින් ආ බුදුකැලි අටුවා හෙළදිව ඇජුරො හෙළ බසින් නැබුහ' යන ධම්පියා අටුවා ගැටපදයේ (විමලකීර්ති හිමි, 1967: 5-6 පිටුව) සඳහනට අනුව සිංහල ව්‍යාධ්‍යාන ග්‍රන්ථ ආරම්භ වී ඇත්තේ බුද්ධකාලීන කථිත අටුවා හෙළ බසට පරිවර්තනය කරමින් ලියන ලද සිහලට්ඨකථාවලිනි. ඒවායෙහි මූල භාෂාව මාගධී හෙවත් පාලි භාෂාවයි. සිහලට්ඨකථා ප්‍රධාන වශයෙන් තුනකි. ඒ මහාඅට්ඨකථා, මහා පච්චරි අට්ඨකථා සහ කුරුන්දි අට්ඨකථා යනුවෙනි. ඒවා හෙළ බසින් රචනා කළේ මහා මහින්ද මහරහතන් වහන්සේගේ උපදෙස් පරිදි හෙළදිව ආචාර්යවරු වෙත්. පාලි බසින් තිබුණු බුද්ධ කාලීන කථිත අර්ථකථන භාෂාක පරම්පරානුයාතව ගෙන ආ බව ප්‍රකට කරුණකි. ඒ අනුව පැරණි ඉන්දියාව පසුබිම් කරගෙන දේශික බුද්ධ දේශනාවන්හි දාර්ශනික කරුණු වැඩි වශයෙන් අන්තර්ගත වුවත් ලාංකේය ව්‍යාධ්‍යාන ග්‍රන්ථවල සිංහල බෞද්ධ සංස්කෘතිය සම්බන්ධ කරුණු පමණක් මෙහිදී විමසීමට ලක් කෙරේ. ආගමික සංකල්ප මැනවින් උගත් එම කතුවරු නොවියත් පිරිස් අරමුණු කරගනිමින් ධර්මයේ ගැටලු තැන් පැහැදිලි කිරීමට සිංහල ව්‍යාධ්‍යාන කෘති ලිවූහ.

මූල ග්‍රන්ථයක තෝරාගත් ගැටලු සහිත වචන, වාක්‍ය බණ්ඩ පැහැදිලි කරමින් ලියන ලද අර්ථකථන ග්‍රන්ථ ව්‍යාධ්‍යාන කෘති නමින් හැඳින්වේ. විස්තරාර්ථ සැපයීම, ආධ්‍යාන සැපයීම ආදී විවිධත්වයෙන් යුතු ඒ ඒ ග්‍රන්ථ හඳුන්වන නාමයන්ද වෙනස්ය. පරිකතා (වචනයක් වටා භාත්පස තොරතුරු පැහැදිලි කිරීම), පදවර්ණනා (එක් පදයක් ගෙන එහි විස්තරාර්ථ දීම), ධර්ම ව්‍යාධ්‍යාන (ධර්ම මාතෘකාවක් ගෙන එම දහම්පදය ධර්ම දේශනා රීතියට අනුව පැහැදිලි කිරීම) සන්න (වචනාර්ථ පරිවර්තන), අටුවා (අර්ථකථන), ටීකා (අටුවාවෙන් නොතේරුණු වචන පැහැදිලි කිරීම) ටීප්පනි (ටීකාවෙන් නොතේරුණු වචනවලට අරුත් සැපයීම) ගැටපද (ගැටලු පදවලට අර්ථ සැපයීම), පිටපොත් (ග්‍රන්ථයේම ගැටලු පදවල අරුත් ලියා පිටකවරයටම තබා බඳින පොත) ආදිය සඳහන් කළ හැකිය.

සිංහල ව්‍යාධ්‍යාන ග්‍රන්ථ රචනා වූයේ සිංහලයන් ජීවත් වන ලංකාදීපයේදී පමණකි. ඒ, බුදුදහමේ නොතේරෙන, ගැඹුරු කරුණු සිංහල පාඨක සමාජයට සන්නිවේදනය කිරීමටයි. බෞද්ධ සංස්කෘතිය පිළිබඳ කරුණුවල විවිධත්වයද පාඨලය. එබැවින් එක් එක් ග්‍රන්ථයන්හි ඇතුළත් සංස්කෘතියට අදාළ කරුණු පමණක් අනුමානාකා තුනක් යටතේ සංග්‍රහ කළ හැකිය.

2.1. සංස්කෘතියෙහි සංවර්ධන

2.1.1. ගිහි සංස්කෘතියේ සිදුවූ සංවර්ධන

2.1.2. පැවිදි සංස්කෘතියේ සිදුවූ සංවර්ධන

2.1.3. වෙනත් සංවර්ධන යනුවෙනි.

සමස්තයක් ලෙස මෙම ග්‍රන්ථයන්හි බෞද්ධ සංස්කෘතිය ගිහි පැවිදි දෙපාර්ශ්වයට ගැලපෙන ආකාරයේ තොරතුරු මෙන්ම ඓතිහාසික තොරතුරු ලබාදීම, කාලීන සමාජ තොරතුරු අනාවරණය කිරීම, සංඛ්‍යා විශ්ලේෂණ, කාව්‍යාත්මක විවරණ ආදී වෙනත් තොරතුරුද හඳුනා ගත හැකියි.

2.1.1. ගිහි සංස්කෘතියේ සිදු වූ සංවර්ධන

කුල වාදය හෙවත් කුල ක්‍රමයන් (විමකීර්ති හිමි, 1959: ධ.අ.ගැ. එම: 74, 75, 88-89 පිටු), ඒ අනුව පැවති විවිධ වෘත්තීන් හා අක්‍රමිකතා (ධ.අ.ගැ. එම: 80, 100), ආගමික විශ්වාසයන් සහ පුරුදු, උත්සව (ධ.අ.ගැ. එම: 8), සංගීතය (ධ.අ.ගැ. එම: 91), විහාර කර්මාන්තය (ධ.අ.ගැ. එම: 9), යුද්ධ සංස්කෘතිය, ආදිය ගිහි සමාජයේ පැවති අතර කාලය විසින් ඒවා වෙනසකට බඳුන් වූයේ පැවිදි සංස්කෘතිය සමග මුසුවීමෙනි. 'සන්නිවේදනය, අධ්‍යාපනය, යන කරුණු ගිහි පැවිදි දෙපාර්ශ්වයටම අදාළ වේ.

සන්නිවේදනය පිළිබඳ සංස්කෘතිය විමසීමේදී බුද්ධ කාලය මෙන්ම ලාංකේය ජනතාව කුල ස්මරණ ශක්තිය බහුල වශයෙන් පැවති බව ධර්ම දේශනා සහ ධර්ම ග්‍රවණ සංස්කෘතිය පැවතීමෙන් හඳුනා ගත හැකිය. කථික සන්නිවේදනය පැවති යුගයකින් ලිඛිත සන්නිවේදනයට ප්‍රවේශ වීම, මහින්දාගමනයට පෙර යුගය දක්වා විහිදී ගියත් ධර්ම ව්‍යාධ්‍යාන ග්‍රන්ථ රචනයේ ආරම්භය සහ සංවර්ධනය හඳුනාගත හැකි වන්නේ මහින්දාගමනය හා බැඳුණු සංසම්පන්නාගමනයත් ඒ සමග ආරම්භවූ ක්‍රමානුකූල ලේඛන සංස්කෘතියේ සංවර්ධනය අවස්ථාවන් විමසීමෙනි. එයට මනා නිදසුනක් ධම්පියා අටුවා ගැටපදයෙන් අනාවරණය වේ. (විමලකීර්ති හිමි, 1967: ධ. අ. ගැ., 83-77), ලේඛන හැකියාව ලාංකේයයන් සතුව පැවති බව ක්‍රි.පූ. දෙවන සියවසේ පටන් ශේෂවී ඇති ශිලා ලේඛන ඇසුරින්ද හඳුනා ගත හැකිය.

ආගමික විශ්වාසයන් සහිත උත්සවශ්‍රීයක් ගත් පරිසර පැවති බව, 'ධජ පටාක' 'ධජ පතාක' ගැන සඳහන් වීමෙන්ද සංගීතය පැවති බවට නිදසුන් 'පඤ්චාංගික කුරිය සද්ද සම්මිස්සෝ, ආතත, විතත, විතතාතත, සණ, සුසිර' (ධ.අ.ගැ. එම, 91 පිටුව) යන පසගතුරු හඬ මුසු - 'දිබ්බ සංගීත සද්දෝ විය- දිව ගඳැව් හඬ බඳු' යනුවෙන් දිව්‍ය ගාන්ධර්වයන් (සංගීතඥයන්) ගැන සංකල්පය ධම්මපදවිධිකථාව ඇසුරින් සිංහල පාඨක පිරිසට ඒත්තු ගන්වා ඇත්තේ එකල රාජ්‍යත්වය හා බැඳී මේ සියලු වෘත්තීන් පැවති හෙයිනි.

කුල ක්‍රමය අනුව පැවති විවිධ වෘත්තීන් අතර වෙළඳාම ගැන කියැවේ. අක්‍රමිකතා සම්බන්ධ මිනුම් ක්‍රම ලෙස තලාකුට, (හොරට කරාදි භාවිතය) මානකුට (හොරට මැනීම) ආදී කුට වෙළඳාම් ක්‍රම (ධ.අ.ගැ. එම, 100 පිටුව)

පැවති බවට 'අඩිච්චාලි මත්තං'-අඩනැලියක් මතු- 'දෙඅඩමනාක් මතු යයි සේයි'(ධ.අ.ගැ. එම, 80 පිටුව) යනු උදාහරණ වේ.

ධම්පියා අටුවා ගැටපදයේ අන්තර්ගතයෙන් පරිසරයේ සිදුවීම්ද පැහැදිලි කර තිබේ. එයට හේතුව මුල් බුද්ධ දේශනා ඉන්ද්‍රියානු පරිසරයේ සිදුවී තිබීමයි. එමෙන්ම ලාංකේය ග්‍රන්ථවල ඉන්ද්‍රිය සමාජයේ කරුණු බහුලව අන්තර්ගත වීමට හේතුව නම් මූලග්‍රන්ථවලට පසුබිම්වූ පරිසරය ඉන්ද්‍රියාව වීමයි. එහෙයින් ධම්මපදට්ඨකථාවේ වැඩි වශයෙන් විස්තර වන්නේ ඉන්ද්‍රිය සමාජය හෙවත් බුද්ධකාලීනව පැවති සමාජ තොරතුරුය. ඒවා පශ්චාත්කාලීනව ලංකාවේ වර්ධනය වන්නට ඇත්තේ ඉන්ද්‍රිය පිරිස්වල ආගමනය නිසාය. ඔවුහු ජනාවාස පිහිටුවා ගනිමින් කෘෂිකර්මාන්තය වැනි මෙරටට ගැලපෙන සංවර්ධන කටයුතු ඇසුරින් ජීවනෝපායයන් සකස් කොට ගත්හ. ඒ බවට ඓතිහාසික තොරතුරු සාක්ෂ්‍ය සපයයි. එහෙයින් ලංකා සංස්කෘතිය නව නැම්මකට පරිවර්තනය වන්නේ ඉන්ද්‍රියානු සංස්කෘතියේ මූල බීජ ව්‍යාප්තිය අනුවය. එය ලාංකේය සංස්කෘතියේ සංවර්ධනයට සෘජුවම බලපා තිබේ.

ගිහියන් විසින් අනුගමනය කළ ක්‍රියා අතර ඇතුන්, අසුන් දමනය පිළිබඳ කරුණු ඇතුළත් ය. (ධ.අ.ගැ. එම, 88-89 පිටු) එමෙන්ම 'පිය සුඤ්ඤං කරෝතිති පිසුණො' යනුවෙන් දෙදෙනෙක් අතර ප්‍රියභාවය සුන් කරන වචන-පිසුණු හෙවත් කේලාම් කීම පැවති බවද ඒවා නොකියයුතු බවද සඳහන්වී තිබේ.

ලංකා සංස්කෘතිය බෞද්ධ සංස්කෘතියක් බවට පත්වූ බෝධි ආගමනය පිළිබඳ තොරතුරු පාලි බෝධි වංශයේ අන්තර්ගත වුවත් ධර්මප්‍රදීපිකාවේ සංස්කෘතිය පිළිබඳ කරුණු ඉදිරිපත් කර ඇත්තේ ධර්මදේශනා සහ ශ්‍රවණ සංස්කෘතියන් ලේඛක පාඨක සංස්කෘතියන් මතු කිරීමේ අදහසිනි.

ධර්මප්‍රදීපිකාවේ (විමලවංස හිමි, 1959) ආරම්භයේදීම කෙනෙක් බුදුන් සරණ යා යුත්තේ ඇයි? යන ප්‍රශ්නයට පිළිතුරු ආරම්භක වාක්‍යයෙන්ම පැහැදිලි කෙරේ. බෝධි වන්දනය කෘතවේදී ආධ්‍යාත්මික පූජාවක් බවත් පංච සීලය සුරක්ෂිත කිරීම, මවුපිය උපස්ථානය, ගෘහ ජීවිතයේ සම්බන්ධතා, විවාහ සංස්ථාව ගැන සුළුකළිඟුදාවන ඇසුරින් කරන පරිකථාව එකල විවාහ ජීවිතයේ මෙන්ම කුලයට මුල්තැන දුන් ක්ෂත්‍රිය රහස් විමසීම ආදියෙන් පැහැදිලි වේ. නගරයක පැවති සංස්කෘතිය, පුරාංගනාවන් ගැන, සශ්‍රීකබව, සක්විති රජුන් සතු මහේශාකාස කුසල ශක්තිය, ලංකාවේ හික්ෂු හික්ෂුණින් සතු ගුණාත්මක ආකල්ප මෙන්ම සෘණාත්මක ආකල්ප වැඩි වශයෙන් සාකච්ඡා කර ඇත.

විශුද්ධිමග්ග මහා සන්නයේ ග්‍රන්ථ කර්තෘ සහ අන්තර්ගතය ගැන විමසීමද මෙතැන්හිදීම සිදු කෙරේ.

මෙය දෙවන පණ්ඩිත පරාක්‍රමබාහු මහරජතුමා විසින් පාලි විශුද්ධිමග්ගයට ලියන ලද විස්තර විවරණයකි. එය රචනා කරන ලද්දේ දඹදෙණි යුගයේදීය.

“අශ්‍රැත ග්‍රහණ, ප්‍රභූත සන්ධාරණං, නුනසෙය්‍යාපාදානං, ග්‍රහිතස්‍ය නිර්ධාරණං, අර්ථපරිඥානං, සඬිකරං ව්‍යවනත්ති ශක්ති:, ශාස්ත්‍රාධ්‍යයනං, කර්මානුචේශනම්, සංක්ෂිප්තානං, විස්තාරදර්ශනං, විස්තෘතානං සංක්ෂේපදර්ශනම්” යි කියන ලද දශවිධ මේධාවිකල්ප ගෙන කියන ලදහු. සතර බුද්ධි විශේෂයන් කෙරෙහි අතිසාර්ණී බුද්ධි ගෙණ කීහු.’ (වි.මා.ම.ස. 1754 පිටුව) යනුවෙන් අධ්‍යාපන සංස්කෘතියෙහි ඒක දේශයක් විවරණය කර ඇත. විශුද්ධි මාර්ග සන්නයේ කර්තෘ රජ කෙනෙක් වීමෙන් පෙනී යන්නේ අනුරාධපුර යුගයේ පටන් දඹදෙණි යුගයේ දක්වාම ගිහි ඡාත්‍රයින් කෙරෙහින් උසස් අධ්‍යාපන ක්‍රමවේදයක් පැවති බවයි.

ශීල, සමාධි, ප්‍රඥා යන ත්‍රිශික්ෂාවන්ගෙන් වැඩි දුරටත් විස්තර වන්නේ ආර්ය අෂ්ටාංගික මාර්ගයයි. ආර්ය අෂ්ටාංගික මාර්ගය යනු චතුරාර්ය සත්‍යයේ සතර වන ආර්ය සත්‍යයයි. එනම් දුක නැති කිරීමේ මාර්ගයයි. මේ

එකින් එකට බද්ධ වුණු කරුණු බෞද්ධ දර්ශනයේ හේතු එලවාදී සංකල්ප අන්තර්ගත පාලි විශුද්ධිමග්ගයට සපයන ලද සිංහල සන්නයේත් විස්තරාත්මකව දක්වා තිබේ.

සීලයේ විවිධ ප්‍රභේද ඒකරාශී කර දැක්වීමේදී විශුද්ධිමග්ග කතුවරයා පරිකථාවක බඳුව සීලය පිළිබඳ භාත්පස තොරතුරු ගෙනහැර දක්වයි. සමාධි සහ ප්‍රඥා කාණ්ඩවලදීද තොරතුරු විස්තරාත්මකව සපයා ඇත. සමාධි භාවනාවන්හි සමථ, විදර්ශනා දෙපාර්ශ්වය ගැනද ප්‍රඥා කොටසින් නුවණ වැඩීමට බලපාන බුද්ධඥාන සහ සත්තබ්‍රාහ්මණිය ගැනද වැඩි වශයෙන් විස්තර කරයි. බෞද්ධ දාර්ශනික කරුණුවල සංවර්ධනයන් විමසීමේදී අන්තර්ගත විවරණයන් බෙහෙවින් සපුරාලන්නාවත් වේ.

අනුරාධපුර යුගයේදී එනම් ක්‍රි.ව. 5 වන සියවසේදී රචනාවූ විශුද්ධිමග්ගයට සම්පූර්ණ සිංහල සන්නයක් ලියනු ලබන්නේ ක්‍රි.ව. 13 වන සියවසේදීය. මේ අතරතුර කාලයේදී දීර්ඝ වශයෙන් ශාස්ත්‍රීය කටයුතු සිදු වී තිබේ. ඒ අතර අර්ථකථන, නිරුක්ති කථන, ටීකා, ටීප්පනි, පරිකථා පමණක් නොව සම්භාව්‍ය සිංහල සාහිත්‍යයටද පාලි විශුද්ධිමග්ගය මූලාශ්‍රය වී ඇත. විශුද්ධිමග්ගයට සම්පූර්ණ සිංහල අර්ථකථනයක් හෙවත් සන්නයක් ලියැවෙන්නේ දඹදෙණි යුගයේදීය. එතැන් පටන් විශුද්ධිමාර්ග සන්නය ශාස්ත්‍රීය පර්යේෂකයන් උගතුන් අතර සම්භාවනාවට පත් වූයේ අධ්‍යාපන සංස්කෘතියේ සංවර්ධනය හේතුවෙනි.

ගැටපද, සන්න, පරිකථා, නිරුක්තිකථන ආදී බොහෝ ව්‍යාධ්‍යාන කෘති අනුරාධපුර යුගයේ පටන් දඹදෙණි යුගය දක්වාම ලියැවෙන්නට විය. පුරාණාවාර්යවරු හෙවත් සන්නකරුවෝ පෙර අනුගමනය කරන ලද ක්‍රමවේදය අනුගමනය කරමින් ප්‍රාථමික මූලාශ්‍රයේ කරුණු ද්විතීයික මූලාශ්‍රය සමග සැසඳීමෙන් බෞද්ධ දර්ශනය පිළිබඳ මෙන්ම බෞද්ධ සංස්කෘතිය පිළිබඳ කරුණුද අන්තර්ගත කරමින් ස්වකීය ග්‍රන්ථ රචනා කළහ. සංස්කෘත පඬිවරුන්ගේ උපදේශයට අනුව,

'කාව්‍ය ශාස්ත්‍ර විනෝදේන කාලෝ ගච්ඡති ධීමතාම්- ව්‍යසනේන ච මුර්ඛානාම් -නිද්‍රයා කලහේනවා' යැයි 'කාව්‍ය ශාස්ත්‍ර ගැන විමසමින් ලියමින් එයින් සතුටුවෙමින් උගත්තු ජීවත්වන අතර අඥානයෝ නිද්‍රාවෙන්ද කලහ කිරීමෙන්ද ව්‍යසනවලට පත් වෙමින්ද කාලය ගෙවන බවත් මෙම ශ්ලෝකයේ අරුතින් උගත් - නූගත් දෙපිරිසේ වෙනස සඳහන් කර ඇත. එයින් උගත් සමාජය යනු කලහයෙන් තොර අවදිමත් සිත් සහිත ශාස්ත්‍රඥානය නිසා විනෝදයෙන් කටයුතු කරන පිරිසකි. ඔවුන් තම කාලයේ අනිත්‍යතාව දැන හඳුනා ගත් පිරිසකි. ඔවුහු කලහ ඇති කර නොගනිති. එය මානව සම්බන්ධතාවන්හි සංවර්ධනීය අවස්ථාවකි. එය බෞද්ධ සංස්කෘතියට අදාළ වූවකි. එහෙත් අඥානයෝ සංස්කෘතික දීන බවින් කටයුතු කරති.

පූජාවලියේ ගිහි ජීවිතයට අදාළ බොහෝ සංස්කෘතික කාරණා බුදුන්වහන්සේ ලද පුදපූජා පැහැදිලි කරමින් සංග්‍රහ කර ඇත. මෙහි දාර්ශනික සංකල්ප අන්තර්ගත කිරීමෙන් වැළකී ඇත්තේ කතුවරයා මුලින්ම දෙන ලද ප්‍රතිඥාව සාර්ථක කර ගැනීමටය. මහින්දාගමනයට පෙර බුදුන්වහන්සේ තෙවරක් ලංකාදීපයට වැඩමවූ බවත් උන්වහන්සේ ජීවමාන අවධියේම කේසධාතු මීටක් සමන් දෙවියන්ට දුන් බවත් ඒවා නිදන් කොට මහියංගණ සෑ රඳුන් නිර්මාණය කරන ලද බවත් එයින් වෛතෘ වන්දනාව සිදුවූ සංස්කෘතික පරිවර්තනයක් බවත් හඳුනාගත හැකියි. (අමරමෝලි හිමි, වේරගොඩ, 2005, 804 පිටුව) ධර්මාශෝක රජුගේ පටන් ලාංකේය රජවරුන් සිදු කළ විවිධ ආමිස ප්‍රතිපත්ති පූජාවන්ද සංස්කෘතිය සංවර්ධනය යටතේ හඳුනාගත හැකිය (පූජාවලිය, එම: 795 පිටුව).

2.1.2. පැවිදි සංස්කෘතියේ සංවර්ධන

පැවිද්දන් විසින් අනුගමනය කළ කරුණු විමසීමේදී ධම්පියා අටුවා ගැටපදයට හිමි වන්නේ විශේෂ ස්ථානයකි. 'හික්ෂුන්ගේ සිවුපසය පිළිබඳ තොරතුරු, හික්ෂුන් විසින් අනුගමනය කළ වාරිත වාරිත (විමලකීර්ති හිමි, 1967:

194 පිටුව -2, 4, 10), බුද්ධ දේශනාවේ ස්වභාවය වූ 'ආදී මධ්‍ය පරියෝසාන' කලාණ හෙවත් සීල, සමාධි, ප්‍රඥා බව (එම, 10 පිටුව), විනය කර්ම (එම: 74 පිටුව) 'උපඛිච්චපෝසප් කම්මං' (එම: 72 පිටුව) යනුවෙන් සිල් සමාදන් වීම ගැනද එකල අධිකරණය පැවති බවද පැහැදිලි විවරණ ධම්පියා අටුවා ගැටපදයෙන් හඳුනාගත හැකිය. විශේෂයෙන් හික්ෂුන්ගේ සිවුපසයට අදාළ විවර (එම: 98 පිටුව), පිණ්ඩපාත (එම: 29 පිටුව), සේනාසන (එම: 73 පිටුව), ගිලන්පස (72, 103-2,3), ආදිය ගැනද තොරතුරු අන්තර්ගත වේ.

ධම්පියා අටුවා ගැටපදයේ පදනම් මූලාශ්‍රය වූ පාලි ධම්මපදට්ඨකථාව රචනාවූ යුගයේ මහාවංශය, රසවාහිනිය, පාලි මහාබෝධිවංශය වැනි සුප්‍රකට ග්‍රන්ථ සමූහයක් සිගිරි ගී සමූහයක් ලියැවී තිබීමෙන් අනුරාධපුර යුගයේ දියුණු ලේඛන සංස්කෘතියක් පැවති බවට සාක්ෂ්‍ය ලැබේ. මිහින්තලා සෙල් පුවරු ලිපි මෙන්ම තවත් බොහෝ ශිලාලේඛනද ලියැවුණු යුගයක ධම්පියා අටුවා ගැටපදය රචනා කරද්දී එකල ලේඛන සංස්කෘතිය ගැන සඳහන් කිරීම අරමුණක් නොවේ. එම යුගය අඛණ්ඩ සිංහල ගද්‍ය රචනයට භාෂාව සකස් වෙමින් පැවතුණු යුගයක් ලෙස විචාරකයෝ දකිති.

ධම්පියා අටුවා ගැටපදයේ අර්ථකථන ක්‍රමවේදය තුළ එකල ලේඛන සංස්කෘතියේ දියුණුව ගැනද ඉඟියක් ලැබේ. කණ්ඩායම් වශයෙන් සජ්ඣායනා කිරීමෙන් මතකය හෙවත් ස්මරණ ශක්තිය වැඩිදියුණු කර ගැනීමේ ක්‍රමවේදය පැවතුණු බව, අධ්‍යාපනය සංස්කෘතිය ගැන 'ගණසජ්ඣායං- මුළුවැ හැප්පුරුම්' (ධ.අ.ගැ. එම: 101පිටුව) යනුවෙන් දක්වා තිබේ.

හික්ෂුන් විසින් අනුගමනය කරනු ලැබූ චාරිත්‍ර චාරිත්‍ර ගැන අරියවංස ප්‍රතිපදාව (අංගුත්තර නිකාය, චතුක්කනිපාතය, මහා අරියවංස සුත්ත) නම් ශාසන ප්‍රතිපත්තිය 'අරියවංස වට්ටය' නමින්ද අරියවංස පටිපදාදිනි වා, 'අරියවංස පිළිවුවයෙන් එව් ඉතරිතර විවරාදී සන්තෝස හය භාවනාරාමතා අරියවංස පටිපදා නම්.' (අරියවංස ප්‍රතිපත්තියෙන් හෝ ලද සිවුරකින් සතුටුවීම ආදී භාවනාවන්හි ඇලීම යනු අරියවංස ප්‍රතිපදා නම් වේ.) යනුවෙන් ධම්පියා අටුවා ගැටපදයේ සඳහන් වේ. මේ ගැන වෙසතුරුදා සන්නය, ජාතක අටුවා ගැටපදය හා විශුද්ධිමාර්ග මහාසන්න පාඨයන්හිද සඳහන් වේ.

'වත්ත පටිවත්තං- වත් පිළිවෙත් යනු 'පළමු කරනු වත් නම්. පුන පුන කරනු පිළිවෙත් නම්' (පළමුවෙන් යම් දෙයක් සිදු කිරීම වත් යනුවෙන් නැවත නැවත කිරීම පිළිවෙත් හෙවත් ප්‍රතිපත්ති නම් වේ.) ධර්මදේශනා සිදු කිරීමේ දී පිළිපැදිය යුතු චාරිත්‍රයක් ලෙස එහි පිළිවෙළ ක්‍රමය 'ආනුපුබ්බි කථා' (පිළිවෙළින් කියනු ලබන කථා) ආදී වශයෙන් සඳහන් වීමෙන් ධර්මදේශනා සංස්කෘතිය ගැනද සන්නිවේදනය කර ඇත.

බුද්ධ දේශනාවේ ස්වභාවය 'ආදී, මධ්‍ය, පරියෝසාන' යන කලාණයෙන් යුක්තය. එයින් 'සීල, සමාධි, ප්‍රඥා' යන ත්‍රිශික්ෂා පැහැදිලි කෙරෙන බව සංක්ෂේපයෙන් ධම්පියා අටුවා ගැටපදයේ සඳහන් කෙරේ. නුවණැතියන් එය විස්තරාත්මකව අවබෝධ කරගත යුතු වේ (ධ.අ.ගැ. 3 පිටුව). ත්‍රිශික්ෂා යනු ආර්යභාවයට පත්වීමේ අරමුණ ඇති පුද්ගලයා මුල මැද අග වශයෙන් සිත පුහුණු කළ යුතු ක්‍රමානුකූල පිළිවෙළයි. එනම් ආර්ය අෂ්ටාංගික මාර්ගයයි. සම්මා දිට්ඨි ආදී කාරණා අට අවබෝධ කරගත යුතු සහ පිළිපැදිය යුතු ආකාරය තම තමන් පුහුණු විය යුතුය. එය විස්තරාත්මකව අවබෝධ කරගෙන සසර බිය දැක හවගමන නැවැත්වීම මෙහි පියවර ක්‍රමයයි.

පැවිද්දන්ගේ විනය කර්ම ගැන 'උපඛිච්චපෝසප් කම්මං' යනුවෙන්ද සිල් සමාදන්වීම ගැන පැහැදිලි විවරණයක්ද සඳහන් වේ. මිනිසුන්ගේ ශ්‍රද්ධාව, පිරිස් එකතුවී කරන පින්කම්, විහාර කර්මාන්තය වැනි උදාහරණ සඳහන් කර ඇත. 'වතු පඤ්ඤාස කෝටියා' යනුවෙන් කෝටි පනස් හතරක වියදමින් ජේතවනාරාමය සැකසූ ආකාරය: දහ අට කෝටියක් රත්කහවනු 'භූමිය' මත අතුරා ජේත කුමාරයාගෙන් භූමිය මිලදී ගැනීම, දහ අට කෝටියක් රත්කහවනු වැයකොට විහාර කර්මාන්තය (ගොඩනැංවීම) සිදු කිරීම, විහාර පූජාව දා පින්කම වෙනුවෙන් දහඅට

කෝටියක් වැයවූ බව සඳහන් වීමෙන්, සියලු විෂය පථයන්හි බවද ගණනය කළ හැකිය. මෙයින්, තෙරුවන කෙරෙහි ශ්‍රද්ධාව ඇති විට පුද්ගලයකුට අත් නොහැරිය හැකි දෙයක් නොමැති බවත් සාමූහික ක්‍රියාකාරකම්වලින් බොහෝ කටයුතු කළ හැකි බවත්, එයින් සමගිය, සාමය සුරක්ෂිත වන බවත් පැහැදිලි වේ (ධ.අ.ගැ. එම, 04-05 පිටු).

'ද්වේ අසීතියා ඤාති කුල සහස්සේති කාරිතේ විභාරෙ' (අසු දෙදහසක් වූ ඤාති පිරිස කරවන ලද විභාරය) යනුවෙන් 'නිග්‍රෝධාරාමය' ගැනද කියයි. මේ අනුව බුදුන්වහන්සේ උදෙසා කිඹුල්වත්තුවර ඤාතීන් විසින් කරවා බුදුන් වහන්සේට පූජා කරන ලද 'නිග්‍රෝධාරාම විභාරය' පූජා කිරීම ගැන ඉතිහාස කථාවද ධම්පියා අටුවා ගැටපදයෙහි අන්තර්ගතයි. විභාර යන යෙදුම පසුකාලයේදී 'පණ්ණසාලං' - පන්හල්, උළුසියන් තණසියන් හෝකුප්ප් පන්හල් ආරෙන් කළ සෙනසුන් පන්සල් නම්' (ධ.අ.ගැ. එම, 13) යනුවෙන් වදන් පරිණාමය ගැන රචිතයි. (උළු හෝ තණවලින් ආවරණය කර සකසන සාලා පර්ණසාලා> පණ්ණසාලා> පන්සල් යනුවෙන් නිරුක්තිවී තිබේ.)

විශේෂයෙන් හික්ෂුන්ගේ සිවුපසය පිළිබඳ තොරතුරුවලින් 'වීවර' පිළිබඳව වස්සාවාසිකං-වස් විසුවනට දෙන සිවුරු: වීවරාදයෝ පච්චයෝ, වස්සාවාසික නොකොට දෙන සිවුරු ඇ පසයන් (ප්‍රත්‍යයන්): යනුවෙන්ද, පිණ්ඩපාත, අට්ඨසලාක හත්තානි - ලහබත් අටක් සඟනට ආදී කර්තෘකව දෙවූ ප්‍රකාර 'ආදිකම්මිකානි තානි සලාක හත්තානි ති-' 'සලාක හත්තං- ලහබත්- ලහයෙහි ලියා දුන් බත යු සේ යි. පක්ඛික හත්තං- අඩමස් බත්: ආදී වශයෙන්ද සේනාසන ගැන 'සුඤ්ඤාගාරෙ, විවිත් සෙනස්නෙහි (විවිධ සේනාසනයන්හි)-ඉන්ටී පුරිසාදී සම්බාධ නැති සෙනස්නෙහි' (ස්ත්‍රී පුරුෂාදී බාධක නැති...) යනුවෙන් ධම්පියා අටුවා ගැටපදයෙහි සඳහන්ය.

එකල නිරෝගිභාවය උදෙසා භාවිත බෙහෙත් වර්ග පහක් 'පංච භේසජ්ජානි' යනුවෙන් 'සප්පි, නවනීක, තේලං, මධුප්ඵාණිකං යන පංච භේසජ්ජ' යනුවෙන්ද තවත් අවස්ථාවක ගිලන්පස වශයෙන් ගතහැකි 'චතුමධුර' සප්පි, නවනීක, මධු, සක්ඛරා' (ධ.අ.ගැ., එම:103) යනුවෙන්ද 'අට්ඨ පානානි' (අෂ්ටපාන) ලෙස - 'මධු මුද්දික සාලුක වොච මොචම්ඛ ජම්බුජං චාරුසං' යන මේ අටවිධ පාන කියනුපි' යැයිද ගිලන්පස වශයෙන් හෝ නිරෝගිතාව සඳහා පඤ්චගෝරසෙ- 'බීර, දධි, තක්ක, නවනීක, සප්පි' යන පස්ගෝරසයන් (ගවයන්ගේ කිරිවලින් සකසන ආහාර වර්ග පහක්) ගැනද ධම්මපදට්ඨකථාව ඇසුරෙන් සඳහන් වේ.

ලංකාවට මිහිඳු මාහිමි වඩින විට ලංකා වාසීන්ගේ ආගමික විශ්වාස අතර වෘක්ෂ, පර්වත, වෛත්‍ය වන්දනය පිළිබඳ විශ්වාස පැවති බව මහාවංශය ආදී වංශකථාවල කියැවේ. එම විශ්වාසයන්ට අනුකූල මිහිඳු දේශනා බුද්ධ දේශනා ඇසුරින් පිරිසට ගැලපෙන ලෙස යොදා ගත් ඒවාය.

ක්‍රි. පූ. 3 වන සියවසේදී සිදුවූ මහින්දාගමනය සහ දුමින්දාගමනය හෙවත් ජය ශ්‍රී මහා බෝධීන්වහන්සේ සහ සඟමින් තෙරණිය සමග දහඅට කුලයක පිරිස පැමිණීම (බුද්ධදත්තහිමි, 1959, ම.වං., 19 වන පරි., 101 පිටුව, 1-5 ගාථා) නිසා ප්‍රාග් මහින්ද යුගයේ ලාංකේය සංස්කෘතියේ පැවති ලක්ෂණ බුදුසමයට අනුගතව පරිණාමය වීමක් සිදු විය. ධම්මපදයේ ගාථාවලින් ඉගැන්වෙන්නේ මිනිස් සිත හා සිතිවිලි ගැනයි. ධර්ම කරුණු විග්‍රහයේදී අභිධර්මාර්ථ දෘෂ්ටිකෝණයෙන් පරමාර්ථ ධර්මය ඉදිරිපත්කර තිබේ. පරමාර්ථ ධර්මය හෙවත් අභිධර්මයේ ඉගැන්වෙන චිත්ත වෛතසික යන කොටස් දෙකම මෙහි නියෝජනය කෙරේ. මහායාන විවරණ පවා කලාතුරකින් මෙම ග්‍රන්ථයේ හමුවීම විශේෂත්වයකි.

බෞද්ධ සංස්කෘතිය සංවර්ධනයේ තවත් විශේෂත්වයක්වී ඇත්තේ දාර්ශනික හරයන් සහිත දෙසුම් ශ්‍රවණය කිරීමෙන් කෙලෙස් සහිත මිනිසුන් නිකෙලෙස් බවට පත් වීම නිසා ගිහි ජීවිතයෙන් මිදී පැවිදි ජීවිතයට එළඹීමයි. බෞද්ධ දර්ශනය ග්‍රන්ථවලට ඇතුළත් කර ඇත්තේ එම වෙනස ලේඛනගත කර තැබීමටය. එබැවින් ගිහි සංස්කෘතියෙන් පැවිදි සංස්කෘතියට මාරුවීමේදී ගෘහය වෙනුවට පැවිදි පිරිස වෙනුවෙන් විභාරාරාම ඉදි කිරීමද,

ගිහි ඇඳුම් වෙනුවට විවරාදී ප්‍රත්‍ය ලබාදීමද විවිධ ආහාර වෙනුවට දානය, පිණිඬපානය සැපයීමද, රෝග නිවාරණය සඳහා අවශ්‍ය ගිලන්පස සැපයීමද ඒ අනුව සිදු විය. පැවිදි පාර්ශ්වය වෙනුවෙන් ගිහි පාර්ශ්වයේ දායකත්වය ලැබීම පවා සංස්කෘතියේ සංවර්ධනය අවස්ථාවක් වශයෙන් සඳහන් කළ හැකිය.

මනුෂ්‍යයකු විසින් සම්පූර්ණ කර ගතයුතු 'දාන, සීල, භාවනා' යන ත්‍රිවිධ පුණ්‍ය ක්‍රියා අතුරින් 'සීලය' ගැන දීර්ඝව ලියා ඇති විශුද්ධි මාර්ගයේ කරුණු එම සන්නයේදී සාකච්ඡා කර ඇත (වි.මා.මහා ස., 1931, 1-145 පිටුව). 'සීලය' පුද්ගල ජීවිතයක බාහිර සංවරය ඇති කර ගැනීම සඳහාත් ඇවතුම් පැවතුම් ආදී වර්තය හා බැඳුණු වාචසික සංවරය පවත්වා ගතයුතු ආකාරය ගැනත් ඉගැන්වෙන්නකි. පැවිද්දා උසස් සීලයක පිහිටා සිත පුහුණු කිරීමෙහි නියැලෙන බැවින් ගිහියාද ඒ කෙරෙහි පැවතීමේදී පරිස්සම් විය යුතුය. ගිහියා පංචසීලයෙහිවත් පිහිටිය යුතු වන්නේ වචනයෙන් හෝ සිදුවන ආර්ය උපවාදය නිසා අකුසල බලවත් වන බැවිනි. පැවිද්දා ඇසුරු කිරීමෙහිදී ගිහියා වඩාත් ප්‍රවේසම්විය යුතු බවද අවධාරණය කෙරේ.

සීල, සමාධි, ප්‍රඥා යන ත්‍රිශික්ෂාවන් අරමුණු කොට සකස් කරන ලද විශුද්ධිමග්ගයේ ආරණ්‍යයක අංග (විහාරාංග), සංකේත ආදියද ගෝචර අගෝචර ස්ථාන, පළිබෝධ ආදී කරුණුද විවිධ උදාහරණ කථා ඇසුරින් සඳහන් කොට ඇත (ශුද්ධානිෂ්‍ය මහා ස්ථවිර:, 1949: 718-738 පිටුව). මෙම ත්‍රිශික්ෂා බුදුහමේ කියැවෙන 'ආදි කල්‍යාණ, මජ්ඣිම නිකාය, පරියෝසාන කල්‍යාණ' යන කල්‍යාණයන් හඳුන්වන බවද මෙහි විග්‍රහ කෙරේ. ඒ අතුරින් 'සීලය' පිළිබඳ විග්‍රහය සඳහා මෙම පර්යේෂණයේදී අප ඇසුරු කරන ග්‍රන්ථයේ පිටු 145ක තරම් දීර්ඝ විස්තරයක් ඇත (-එම- 1-145 පිටුව).

'සීලය' දාර්ශනික පැතිකඩට වඩා සංස්කෘතිය කෙරෙහි බලපායි. සීලයෙන් සිදු කෙරෙන්නේ මිනිසුන්ගේ මානසික සංවර්ධනයට වඩා සංස්කෘතික වශයෙන් බලපාන කායික හා වාචසික සංවරය ඇති කිරීමයි. එනම් ඇඳුම් ඇඳීමේදී, ආහාර ගැනීමේදී කතාබහ කිරීමේදී ඇවතුම් පැවතුම්වලදී ආදී කුදු මහත් කටයුතුවල හික්මෙන ආකාරය උගන්වා ඔවුන් සංවර කරවීමයි. එනම් මිනිසුන්ගේ වර්ත සංවර්ධනයයි. එහි සීලය පිළිබඳ විග්‍රහ කිරීමේදී පැවිදි ජීවිතයකට පමණක් නොව ගිහි ජීවිතයට පවා අවශ්‍ය වන හික්මීම ගැන තොරතුරු ඇතුළත් කර ඇත. එනිසා ග්‍රන්ථයේ අන්තර්ගතය විමසන විට ගිහි පිරිස පවා ඊට අනුගත වීමට උත්සාහ දරනු ඇත.

හික්ෂු ජීවිතයට සීලය කොපමණ උපකාරීවේද? හික්ෂුන්ගේ ශික්ෂණය කෙසේ විය යුතුද? සීලය සුරක්ෂිත කර ගැනීමේදී තමන් වඩාත් සැලකිලිමත් විය යුතු ආකාරය කෙසේද? යනාදී කරුණු උදාහරණ කථා ඇසුරින් සඳහන්කර තිබීම මෙහි විශේෂත්වයකි. ඉන්දියානු සම්භවයක් ඇති හික්ෂුවක වූ බුද්ධසෝප හිමියන් අතින් රචනාවූ විශුද්ධිමාර්ගය විමසීමෙන් කරුණු කිහිපයක් මතු කර ගත හැකිය.

ලංකාවේ සංස්කෘතියත් ලාංකේයයන්ගේ චිත්තනයත් වෙනස් කරවීමේ සුවිශේෂම බලපෑම සිදුකළේ බුදු දහම මෙරට ස්ථාපිත කිරීම මගිනි. ඒ සඳහා විදේශීය (ඉන්දියානු) හික්ෂුන්ගේ බලපෑම මෙරටට ලැබී තිබේ. බුද්ධාගම හා බැඳුණු ඇදහිලි විශ්වාස 'බුද්ධානුස්සති' ආදී අනුස්සති භාවනා ක්‍රම මගින් ආමිස හා ප්‍රතිපත්ති පූජාවන් බෞද්ධ මුහුණුවරකින් විකාශයවීම ගැන පැරණි ලක්දිව බෞද්ධ ඉතිහාසය කෘතියෙහි සඳහන් කර ඇත (අදිකාරම්, 1946).

2.1.3. වෙනත් සංවර්ධන

ගිහි - පැවිදි සංස්කෘතියේ සංවර්ධන හැරුණු විට වෙනත් සංවර්ධන යටතේ මෙම තොරතුරු පෙළ ගස්වනු ලැබේ. යුද්ධ සංස්කෘතිය (ධ.අ.ගැ. එම: 111පිටුව, 9-11 පේළි), සම්බන්ධයෙන් "තිණං ඩසින්වා අට්ඨංසු" - තණ ඩැහැගෙන සිටියවුන් නොමරනු එකල්හි සිරිත් වන බැවින් 'තණ ඩැහැ සිටියෝ' යන පාඨයෙන් පැරණි සමයන්හි

යුද්ධ ශිල්පයෙහි පැවති අනගි ප්‍රඥප්තියක් ධම්පියා අටුවා ගැටපදයෙන් අනාවරණය කෙරේ. එනම් දෙපිරිසක් යුධ වැදී සටන් කොට එක් පිරිසක් පරාජය වන විට ඔවුන් යුධ බිමට නැමී තණපත් කඩාගෙන හැපීමෙන් තමන්ගේ පරාජය හැඟවූ කල ඔවුන් නොමරා ඔවුන්ට අහය දානයදීම එවක පැවති ශිෂ්ට සම්මත සිරිතක් විය.

දිව්‍ය ලෝක සංස්කෘතිය (ධ.අ.ගැ. එම: සක්දෙව් වත. 90-92), වැනි පාරිසරික කරුණු පවා ධම්පියා අටුවා ගැටපදයේ මෙන්ම ධර්මප්‍රදීපිකාවේද සඳහන්වී ඇත. දිව්‍ය වෘක්ෂයක් වූ 'කෝවිලාර රුක්ඛං' - කොබෝලිල රුක ගැනද 'පණ්ඩුකම්බල සීලා, රත්පලස්හි සිව් බඳු සිව් ඇති වන බැවින් පඬුකඹල නම් සලතලෙක් යැයි මේ දෙපොතෙහිම සඳහන්ය.

ප්‍රබ්බේව සන්තිවාසේන- පෙර එක්ව විසීම නිසා ප්‍රේමෝත්පත්තියට මුල් කරුණු, මහෝසයක් බඳු පෙම්නෙන් මඬනා ලද ළ ඇත්තේයි සේයි. යනුවෙන් ප්‍රේමය වැනි මානුෂික ගති ලක්ෂණ ගැනද ධම්පියා අටුවා ගැටපදයේ සඳහන් වේ.

එමෙන්ම සිංහල සංඥා නාම සැකසුණු ආකාරය (ධ.අ.ගැ. එම: 7 පිටුව), 'තම්බපණ්ණී දීපමිහි', දීපභාසාය' ආදී පද විග්‍රහවලින් හඳුනාගත හැකිය. සිංහල සංඥානාම සැකසුණු ආකාරය ධම්පියා අටුවා ගැටපදයේත් මහාවංශයේත් පශ්චාත්කාලීනව රචිත ධර්මප්‍රදීපිකාව හා පූජාවලියේත් මෙම පදවිග්‍රහ සඳහන් වේ.

ශ්‍රී ලංකාවේ කතුවරු තම පදනම් මූලාශ්‍රයන්හි තොරතුරු තම නිර්මාණවලට යොදා ගැනීමේදී ධර්මය පිළිබඳ කරුණු වෙනස් නොකරන්නට වග බලා ගත්හ. එහෙත් ඉන්දියානු සංස්කෘතියේ දේවල් ලංකාවට ගැලපෙන සේ සකස් කර ගත්හ.

ධම්මපදයේ සඳහන් වන්නේ බුද්ධකාලීන ඉතිහාසය වුවත් ක්‍රි.ව. 9 වන සියවස අගභාගයේදී රචනාවූ ධම්පියා අටුවා ගැටපදයේ ලාංකේය සාමාජික හා සාහිත්‍යික කරුණුත් අන්තර්ගත කොට ඇත. ක්‍රි. පූ. 6 වන සියවසේදී විජයාගමනය සිදුවූ බව 'ලංකායං විජය සනාමකො කුමාරො- ඔතිණ්ණො ටීරමති තබ්බපණ්ණීදීපෙ (බුද්ධදත්ත හිමි, 1959, 6 වන පරි., 46-47 ගාථා) යනුවෙන් සඳහන් ආකාරයට විජය කුමරු සමග පැමිණි පිරිස ලංකාවේ ජනාවාස ඇති කර ගැනීමෙන් පසුව ලියන්නට මහාවංස කතුවරයා උත්සාහ ගත් නිසා අපට ලිඛිත මූලාශ්‍රය වශයෙන් පවතින්නේ එබඳු ඉතිහාසයකි.

ධර්මප්‍රදීපිකාවේ 'කෙනෙකු බුදුන් සරණ යා යුත්තේ ඇයි?' යන ප්‍රශ්නයට පිළිතුරු ධර්මප්‍රදීපිකාවේ ආරම්භක වාක්‍යයෙන්ම පැහැදිලි කෙරේ. බෝධි වන්දනය කෘතවේදී ආධ්‍යාත්මික පූජාවක් බවත් පංච සීලය සුරක්ෂිත කිරීම, මවිපිය උපස්ථානය, ගෘහ ජීවිතයේ සම්බන්ධතා, ගැන වැඩි වශයෙන් සාකච්ඡා කර ඇත. පූජාවලියේද අතීත බෝධිසත්ව ජීවිතය මෙන්ම පෙර භවවල කරන ලද විවිධ පින්කම්වල ආනිශංස ගැන සඳහන් කිරීමෙන් තම සිත් සකස් කර ගත යුතු ආකාරය කෙරෙහි උපදෙස් සපයා ඇත.

පූජාවලියේ 33, 34 පරිච්ඡේදවලින් ලාංකේය රජවරුන්ගේ නාමාවලියක් මෙන්ම ඔවුන් සිදු කළ පින්කම් ගැන සඳහන් කිරීමෙන් ඓතිහාසික වටිනාකමක් ග්‍රන්ථයට ලබාදී තිබේ.

3. සමාලෝචනය

ධම්පියා අටුවා ගැටපදය, ධර්මප්‍රදීපිකාව, විශුද්ධිමාර්ග මහා සන්නය සහ පූජාවලිය ඇසුරින් ලාංකේය බෞද්ධ සංස්කෘතියේ සංවර්ධන විමසීමේදී එම කෘති රචිත කතුවරුන්ගේ ග්‍රන්ථ අරමුණු සාක්ෂාත් කරගැනීම මූලිකවී තිබේ. එමෙන්ම ලාංකේය ජනතාවගේ ආධ්‍යාත්මික තත්වයද සංස්කෘතියද සංවර්ධනය කිරීමෙහි ලා අදාළ

ධර්ම කරුණු මෙන්ම, සමාජ ඓතිහාසික කරුණුද මැනවින් පෙළ ගස්වා ඇත. එය දැනුම් කෝෂ්ඨාගාරයන් බඳු වුවද කරුණු අධික වන බැවින් මෙම ලිපියේ සීමාවන්ට අනුව කරුණු සංක්ෂේපයෙන් පෙළ ගස්වන ලදී. පාලි සංස්කෘත සිංහල යන භාෂාත්‍රය ගැන පෘථුල දැනුමැති ගිහි සහ පැවිදි පඬිවරුන් රචිත මෙම කෘතිවලින් ග්‍රන්ථකර්තෘන් සතු ධර්මඥානය ගැනත් ධර්මචීර නාමයෙන් හැඳින්වුණු රජුන්ගේ චින්තන විශිෂ්ටතාව, රාජ්‍ය නායකත්වය ගැනත් ඇඟවේ. රජු ධාර්මික වන විට ඵරට වැසියෝද ධාර්මික වෙති. එබැවින් එකල සංස්කෘතියේ සංවර්ධනය අවස්ථාවන් ඇතුළත් කරන්නටත් වගබලා ගත් බව මෙම කරුණු ඇසුරින් හඳුනාගත හැකිය.

පරිශීලිත මූලාශ්‍රය

අදිකාරම්, ඊ. ඩබ්ලිව්., (2003). *පැරණි ලක්දිව බෞද්ධ ඉතිහාසය*, දෙවන මුද්‍රණය, මරදාන: ඇස්. ගොඩගේ සහ සහෝදරයෝ.
 අමරමෝලි හිමි, චේරගොඩ. (සංස්.). (2005). *පූජාවලිය*, මරදාන: රත්න පොත් ප්‍රකාශකයෝ.
 අමරවංශ හිමි, කොත්මලේ. (1968). *සාහිත්‍ය ලතා*, මරදාන: එම්.ඩී ගුණසේන සමාගම.
 කුලසූරිය, ආනන්ද. (1962). *සිංහල සාහිත්‍ය i*, මහරගම: සමන් ප්‍රින්ටර්ස්.
 කුලසූරිය, ආනන්ද. (1963). *සිංහල සාහිත්‍ය ii*, මහරගම: සමන් ප්‍රින්ටර්ස්.
 ගල්මංගොඩ, සුමනපාල. (2008). *ආනිධම්මික විවරණ සහ බෞද්ධ චින්තාවේ සංවර්ධනය*, දිවුලපිටිය: සරස්වතී මුද්‍රණාලය.
 ඤාණීස්සර හිමි, එම්., (1931). *ධම්මපදට්ඨකථා*, කොළඹ: ජේ. ඩී. ප්‍රනාන්දු ග්‍රන්ථ ප්‍රකාශන මුද්‍රණාලය.
 දිසානායක, ජේ.බී., (වර්ෂය සඳහන් වී නැත). *සිංහල බුදුසමය*, කොළඹ: රජයේ මුද්‍රණාලය.
 ධම්මපාල හිමි, ගතාරේ. (සංස්.). (1985), *මහාබෝධිවංශ ග්‍රන්ථපදය*, ගංගොඩවිල: පියසිරි ප්‍රින්ටර්ස්.
 ධම්මාරාම හිමි, රත්මලානේ. (සංස්.). (1910). *මහාබෝධිවංශ ග්‍රන්ථපද විවරණය*, පැලියගොඩ: විද්‍යාලංකාර මුද්‍රණාලය.
 ධර්මවංශ හිමි, පණ්ඩිත මාතර ශ්‍රී. (සිංහල අනුවාදය), (බු.ව.2503). *සිංහල විගුද්ධිමාර්ගය*, විද්‍යාගම, බණ්ඩාරගම: ධර්ම චක්‍ර ළමා පදනම.
 පියරත්න හිමි, වෑගම. (සංස්.). (1996). *පාලි මහාබෝධිවංසය*, ප්‍රථම මුද්‍රණය, මරදාන: ඇස්. ගොඩගේ සහ සහෝදරයෝ.
 බුද්ධදත්ත හිමි, පොල්වත්තේ. (සංස්.). (1959). *මහාවංශය*, කොළඹ: ඇම්. ඩී. ගුණසේන සමාගම.
 බුද්ධදත්ත හිමි, පොල්වත්තේ. (2008). *සමීපානිතයෙහි බෞද්ධ ආචාර්යවරයෝ*, මරදාන: ඇස්. ගොඩගේ සහ සහෝදරයෝ.
 විමලකීර්ති හිමි, මැදඋයන්ගොඩ. (සංස්.). (1967). *ධම්පියා අටුවා ගැටපදය*, පළමු මුද්‍රණය, කොළඹ: ඇම්. ඩී. ගුණසේන සමාගම.
 විමලවංශ හිමි, බද්දේගම. (සංස්.). (1959). *ධර්මප්‍රදීපිකාව*, කොළඹ: ඇම්. ඩී. ගුණසේන සමාගම.
 සිරි සුභුති හිමි, වස්කඩුවේ. (1938). *අනිධානප්පදීපිකා නාම පාලි නිගණ්ඨුව*, 4 වන මුද්‍රණය, විද්‍යාගම, බණ්ඩාරගම: ශ්‍රී ලංකා ධර්ම චක්‍ර පදනම.
 සෝමලෝක නිස්ස ටෙර, වලගෙදර. (1960). *අනිධර්මාර්ථ පුරාණ සංග්‍රහ සන්නය*, ප්‍රථම මුද්‍රණය, කොළඹ: ඇම්. ඩී. ගුණසේන සමාගම.
 ශ්‍රද්ධානිෂ්‍ය මහා ස්ථවිර, බෙන්තර. (සංස්.). (1949). *විගුද්ධි මාර්ග මහා සන්‍යය*, ප්‍රතිසංස්කෘත, මහා සන්න සහිතයි.

Geiger, Wilhelm. (1941). *An Etimological Glossary of the Sinhalese Language*; (PhD), Colombo: The Royal Asiatic Society, Ceylon Branch.
 Jayasekara, U.D., (1969). *Early History of Education in Ceylon*, Colombo: Department of Cultural Affairs.
Pali English Dictionary, (1925). Dawids, T.W. Rhys., Stede, William. 1021- Indian Edition, Benarsidas, Mothilal. (1993). Delhi: First Pali Text Society.
Sanskrit English Dictionary, (1984). Williams, Sir Monier. Cognate Indo- European Languages, Mothilal Benasirdas, Delhi: First Oxford published-1899.
 Thomas, Edward J., (1952). *Life of the Buddha as Legend and History*, London: Printed in Great Britain by Lund, Humphries & Co. LTD.